

Dainis Zelmanis, dr. oec., RSU asociētais
profesors

**Iedzīvotāju progresīvā ienākumu
nodokļa ieviešana Latvijā: *kad Latvija
kļūs patiesi eiropēiska valsts***

RĪGAS STRADIŅA
UNIVERSITĀTE

VITA BREVIS ARS LONGA

Kāpēc progresīvais iedzīvotāju ienākuma nodoklis (IIN) Latvijā ir nepieciešams

Nodokļu sistēmai ikvienā valstī ir jāveic trīs uzdevumi:

- Nodrošināt ieņēmumus valsts budžetā;
- Iespaidot, respektīvi, regulēt uzņēmējdarbības ekonomisko aktivitāti;
- Izlīdzināt atšķirības atsevišķu iedzīvotāju grupu ienākumos.

- Latvijā, kopš neatkarības atjaunošanas, nodokļu sistēma trešo minēto funkciju nekad nav nopietni veikusi.
- Tas ir bijis izdevīgi valdošajai elitei, **jo Latvijas valsts tika izveidota izteikti uz jaunbagātnieku noteikumiem.**
- Rietumeiropā izplatītais sociāldemokrātiskajām partijām raksturīgais princips, ka **„katram ir jānes tik smaga nodokļu nasta, cik tam ir spēka”**, Latvijā nedarbojas un nekad nav darbojies.

- Tāpēc nevajadzētu brīnīties, ka Latvija šodien ir valsts ar ES vislielāko ienākumu nevienlīdzību, uz ko savu vērību jau ir vairākkārt vērsušas tādas starptautiskās organizācijas kā SVF, PB u.c.
- Arī OECD eksperti savā pirmajā ziņojumā par Latvijas ekonomiku 2015. gada martā ir norādījuši, ka Latvijai būtu nepieciešams ieviest progresīvo IIN, jo Latvijas pašreiz esošā IIN darbība esot ar regresīvu raksturu.

Latvija starp 28 ES dalībvalstīm ir palikusi viena no septiņām bijušajām postsociālistiskajām valstīm ES (Bulgārija, Čehija, Slovākija, Rumānija un trīs Baltijas valstis), kurās rezidentiem joprojām tiek piemērota t.s. vienotā jeb plakanā IIN likme.

Tāpēc pamatots ir jautājums, kad Latvija beidzot pievienosies ES veco dalībvalstu pulkam un kļūs patiesi eiropēiska valsts arī progresīvā IIN aspektā.

Vai progresīvo IIN Latvijā ir iespējams ieviest, nemazinot valsts fiskālos ienākumus?

- Uz šo jautājumu atbilde ir viennozīmīgs „jā”. To apliecina arī LR Finanšu ministrijas (FM) 2013. g. izstrādātais šī nodokļa ieviešanas darba scenārijs Nr. 2 (ienākumam līdz 200 Ls/mēn. tiek piemērota 20% likme, ienākumam no 200 līdz 400 Ls/mēn. – 25% likme, ienākumam no 400 līdz 600 Ls/mēn. – 30% likme, ienākumam no 600 līdz 800 Ls/mēn. – 35% likme, bet ienākumam virs 800 Ls./mēn. – 40% likme), **kas nodrošinātu ieņēmumu no IIN palielināšanos valstī par 79, 3 milj. latu.**

- Var tikai jautāt, kas kavē vai kas attur FM realizēt dzīve šo scenāriju?
- Tas vēl nebūtu ideāls risinājums, taču būtu daudz sociāli taisnīgāks par līdzšinējo IIN iekasēšanas kārtību.
- **Šī scenārija lielākais trūkums ir tas, ka IIN progresivitāte sāk jau darboties ienākumu grupā 400 – 600 Ls/mēn., jo vidējā alga Latvijā, kā zināms, tad bija 476 Ls/mēn.**

- Sociāli taisnīgāka IIN iekasēšana, manuprāt, notiktu saskaņā ar šādu scenāriju:
- Ienākumi (**kopējie ienākumi, nevis tikai darba alga**):
- Līdz 285 EUR/mēn. (tādu saņēmēju 2013. gada janv. - maijā bija 156 751) – 0%.
- No 285 līdz 425 EUR/mēn. (147 600) – 20%.
- No 425 līdz 1140 EUR/mēn. (326 104) – 25%.
- No 1140 līdz 1425 EUR/mēn. (36 060) – 30%.
- No 1425 līdz 2845 EUR/mēn. (47 583) – 35%.
- No 2845 līdz 4270 EUR/mēn. (6 985) – 40%.
- No 4270 līdz 5690 EUR/ mēn. (1 896) – 45%.
- Virs 5690 EUR/mēn. (2 004) – 50%.

Kā darbojas progresīvā IIN iekasēšana citās ES valstīs?

■ Francijā:

■ Gada ienākumi 2014. gadā (EUR)

■ 0 – 5 963 (0%); (497/mēn.)

■ 5 693 – 11 896 (5,5%); (497 – 991/mēn.)

■ 11 896 – 26 420 (14%); (991 – 2202/mēn.)

■ 26 420 – 70 830 (30%); (2202 – 5903/mēn.)

■ Virs 70 830 (40%); (virs 5903/mēn.)

■ No 2012. gada darbojas nodoklis uz bagātību 75% apmērā (ja gada ienākums pārsniedz 1 miljonu EUR).

- **Vācijā:**
- **Gada ienākumi 2014. gadā (EUR)**
- 0 – 8354 (0%); (696/mēn.)
- 8 355–13 469 (likmes no 14% līdz 23,97%); (697 – 11224/mēn.)
- 13 470 – 52 881 (23,97% - 42%); (11 224 – 4 407/mēn.)
- 52 882 – 250 730 (42%); (4 407 – 20 833/mēn.)
- bet virs 250 730 (45%); (20833/mēn. +)
- (precētiem pāriem 45% IIN likme tiek piemērota pie ienākuma 500 000 EUR).

Lielbritānijā:

- **Gada ienākumi 2014. gadā (sterliņu mārciņās)**
- Līdz 10 000 (0%); (833/ mēn.)
- 10 000 – 41 865 (20%); (833 - 3489/mēn.)
- 41 865 – 150 000 (40%); (3 489 – 12500/mēn.)
- Virs 150 000 (45%); (12500/mēn. +)

Itālijā:

- **Gada ienākumi 2014. gadā (EUR)**
- 0 – 15 000 (23%); (0 – 1250/mēn.)
- 15 001 – 28 000 (27%); (1250 – 2333/mēn.)
- 28 001 – 55 000 (38%); (2333 – 4583/mēn.)
- 55 001 – 75 000 (41%); (4583 – 6250/mēn.)
- Virs 75 000 (43%); (6250/mēn. +)

■ Pārējās ES valstīs 2014. gadā:

Luksemburgā: 0 – 38,95%; **Maltā:** 0 – 35%; **Īrijā:** 20 – 41%;

Nīderlandē: 1,85 – 52%; **Beļģijā:** 25 – 50%; **Austrijā:** 0 – 50%;

Spānijā: 0 – 45%; **Portugālē:** 11,08 – 45,88%;

Dānijā: nacionālais IIN 0 – 15%, bet dāņi maksā vēl komunālo ienākumu nodokli u.c. nodokļus, maksimāli sasniedzot 51,5% no ienākuma;

Somijā: 8,5 – 30%;

Zviedrijā: nacionālais IIN 20 – 25%, bet līdzīgi Dānijai, arī zviedri maksā komunālo ienākumu nodokli u.c. nodokļus, sasniedzot maksimāli 57,77%;

Slovēnijā: 16 – 41%; **Grieķijā:** 0 – 40%; **Horvātijā:** 12 – 40%;

Kiprā: 0 – 30%; **Polijā:** 0 – 32%.

Arī **ASV** ir progresīvā IIN sistēma. (2013. g. dati):

- Neprecēts darba ņēmējs bez bērniem: ienākumam līdz 8 925 \$/gadā IIN bija 10%;
- No ienākuma, kas pārsniedza 8 925 \$/gadā – 15%;
- No ienākuma, kas pārsniedza 36 250 \$/gadā – 25%;
- No katra nākamā ienākuma līmeņa likme pieauga, un no ienākuma virs 400 000 \$/gadā IIN bija 39,6%.

Secinājumi.

- Kā redzams no izklāstītā, ES ir maz tādu valstu, kurās nebūtu progresīvās IIN sistēmas.
- Jā, IIN progresivitātes solis ir atšķirīgs dažādām valstīm. Par to varam diskutēt arī Latvijas gadījumā, taču skaidrs ir viens – **progresīvajam IIN Latvijā ir jābūt.**
- Pievērsīsim uzmanību arī tam, **ka daudzās ES dalībvalstīs spēkā ir progresīvā IIN norma, ka mazo ienākumu saņēmēji vispār nemaksā nekādu IIN.**

- Diemžēl Latvijas valdības un politiskā elite pagaidām ļoti negribīgi virzās progresīvā IIN ieviešanas virzienā.
- Tā, **pirmkārt**, cenšas "idiotizēt" IIN jēgu, proti, tā atsakās saprast, ka **IIN - tas ir nodoklis uz fiziskās personas bagātību, nevis tikai uz darba algu**. Līdzko sabiedrībā iesākas diskusijas par šī nodokļa ieviešanas nepieciešamību, valdība tūlīt piedāvā ieviest šo nodokli ar progresivitātes sliekšni, sākot jau ar vidējo darba algu valstī.
- Valdība atsakās "saprast", ka **progresīvais IIN ir jāpiemēro fiziskās personas visiem ienākumiem kopsummā, ieskaitot darba algu, pensiju, ienākumus no biznesa, ienākumus no dividendēm, zemes un nekustamā īpašuma rentes ienākumus u.c.**

- **Otrkārt**, valdība izmanto kā pretargumentu pret progresīvā IIN ieviešanu to, ka šādu nodokli būtu grūti aprēķināt un grūti administrēt. Tiesa gan - šis pretarguments pašreiz skan jau krietni vārgāk...
- Valdību nemaz nemulsina fakts, ka šādi progresīvo IIN iekasē nospiedošajā vairākumā ES valstu un ka šo IIN iekasēšanas un administrēšanas pieredzi var pasmelties jebkurā laikā. **Ja to varējušas atrisināt citas ES dalībvalstis, tad to noteikti varētu atrisināt arī Latvijā.**

- **Treškārt**, mūsu valdošā elite iebilst pret progresīvo IIN, sakot ka valsts budžetā fiskālais efekts būšot niecīgs vai pat tas būšot ar mīnus zīmi.

Arī šis arguments neiztur kritiku, kā to parādījis iepriekš minētais Finanšu ministrijas darba scenārijs Nr. 2.

- Taču vienmēr ir jāņem vērā, ka pat tad, ja fiskālais efekts no progresīvā IIN ieviešanas būtu niecīgs, vienmēr saglabātos efekts sociālā taisnīguma ziņā, jo samazinātos plaša sabiedrībā materiālās nodrošinātības ziņā, kas mazinātu sabiedrībā esošo sociālo spriedzi un, līdz ar to - sociālās neapmierinātības sprādziena briesmas.
- Bagātie sabiedrības pārstāvji citās ES dalībvalstīs jau sen to ir sapratuši, ka progresīvais IIN "strādā" viņu pašu drošības labā.

■ Paldies par uzmanību!